

Н.І. Дучинська

*кандидат економічних наук, доцент, докторант
Національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ*

НАГРОМАДЖЕННЯ КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА ВІДТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙ

I. Вступ. Нагромадження капіталу передбачає розширене відтворення основних фондів виробничого та невиробничого призначення, котрі, в свою чергу, слугують відтворенню головної продуктивної сили – людини. Значну роль у поновленні сил людини, її здатності до праці відіграють рекреації, котрі, в свою чергу, служать помітним джерелом поповнення доходів бюджету і є об'єктами спеціалізації навіть високо розвинутих країн: Італії, Греції, окремих штатів США. Враховуючи те, що Україна містить унікальні природнокліматичні території, що служать і можуть служити рекреаціями, їй слід відтворювати і використовувати їх потенціал.

Дослідженню регіональних проблем, проблем рекреацій надається увага в працях Б. Данилишина, М.Долішнього, П.Гудзя, В. Мацоли, І.Шаблія, проте проблеми використання нагромадження капіталу як основи відтворення рекреацій висвітлюються недостатньо.

II. Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних суб'єктів та джерел нагромадження капіталу на рівні регіонів; виявлення їх ролі у відтворенні рекреацій.

III. Результати. Перш за все, з'ясуємо, що являє собою рекреація. Економічний словник характеризує рекреацію, рекреаційні послуги як велику галузь економіки країни, території по відновленню сил, відпочинку, проведення людьми свого вільного від роботи часу [7, с.289].

Доктор економічних наук Гудзь П.В. трактує рекреацію в економічному розумінні: „по-перше, як діяльність людини, домогосподарств у формі

рекреаційних циклів занять певної тривалості, по-друге, як підприємницьку діяльність рекреаційних підприємств, метою яких є надання покупцям рекреаційних послуг та отримання прибутку. До рекреації можуть бути віднесені: діяльність у сфері відпочинку, розваг, культури, туристична діяльність, санаторно-курортна діяльність, діяльність у соціальній сфері, природоохоронна діяльність” [2, с.51]. Вказана трактовка дає автору можливість запровадити в науковий обіг термін „рекреаноміка” [2, с.55].

Нам імпонує підхід автора до характеристики рекреацій як специфічних видів діяльності по наданню рекреаційних послуг, проте до суб’єктів діяльності, крім перелічених, слід віднести обов’язково державу та регіональні органи влади, без активної підтримки котрих вказана діяльність не може здійснюватись в тій багатогранності, на котрій акцентує увагу автор. Особливо це стосується соціальної та природоохоронної сфер, що входять в мінімально необхідні межі втручання держави в економіку, як в плані створення „суспільних благ”, так і „зовнішніх ефектів”. Ні домогосподарствам, ні підприємницьким структурам вирішення вказаних проблем не під силу, та й стимули у них в умовах ринку, як правило, відсутні, так як це потребує значних витрат.

Ці проблеми важко вирішити і на рівні регіонів, котрі страждають від хронічного недофінансування з боку держави, від використання державою методу розподілу фінансових ресурсів, що носить фіскальний характер. У найскладнішому стані знаходиться соціальна сфера регіонів, що не дозволяє реально стримувати процеси зубожіння й депопуляції населення. Спотворення та імітація ринкових реформ супроводжується втратою частиною населення мотивації до підприємницької діяльності, що привело до такого руйнівного суспільного явища, як повне зубожіння населення. Промисловий потенціал регіонів використовується лише на рівні 15-50%, підприємства виснажують місцеві ресурси, забруднюють довкілля [8, с.29].

Нагромадження капіталу як основа розширеного відтворення основного капіталу, робочої сили, валового внутрішнього продукту, виробничих відносин,

навколишнього середовища є як загальнодержавною, макроекономічною проблемою, так і проблемою регіонів, підприємств, підприємців, домашніх господарств, тобто проблемою мікроекономіки.

Податкова, бюджетна, кредитна, монетарна політики держави повинні створювати умови для внутрішнього регіонального нагромадження як грошового, так і реального капіталу.

Виникає питання, де ж брати кошти для відтворення регіонів та рекреацій в рамках регіонів? Серед основних джерел виділяють кошти державного та місцевого бюджетів; позабюджетних фондів; фінансові кошти; отримані від продажу цінних паперів (акцій, облігацій, єврооблігацій, бонів, євробонів); фінансові кошти, що акумулюються шляхом централізації капіталу різного роду об'єднань підприємств; прибуток підприємств; заощадження трудових колективів; домашніх господарств; землю, природні ресурси, рухоме та нерухоме майно, що перебуває у комунальній власності територіальних громад, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [4, Р.1, ст.13]. Внутрішньо регіональні джерела, як бачимо, існують. Завдання полягає в тому, щоб задіяти їх, спрямувати на розширене відтворення регіонів.

Зростаюча роль регіонів у соціально-економічному розвитку країни зумовлює посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за стан і перспективи розвитку розташованих на їх території суб'єктів господарювання, потенційних суб'єктів інвестування. Регіональні та місцеві органи влади повинні розробляти регіональні інвестиційні програми, координувати заходи з раціонального використання місцевих ресурсів, відновлювати та розвивати рекреаційні території, організовувати систему сервісу тощо.

Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” наділяє органи місцевого самоврядування правом формувати і використовувати, крім поточного бюджету, видатки бюджету розвитку. „Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку

відповідної території, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширеним відтворенням” [4, Р.3, ст. 64].

Така увага в консолідації коштів органам місцевого самоврядування надається у зв'язку з низкою основних причин. Перш за все, кошти, котрими володіють суб'єкти регіону розпорошені, використовуються хаотично, на їх розсуд. Це має певні переваги, так як дає можливість заповнити усі ринкові ніші і активізувати підприємницьку діяльність. Проте будівництво нових готелів, санаторіїв, баз відпочинку, елементів інфраструктури потребує акумулювання цих коштів і їх організованого (планомірного), цільового використання, з тим, щоб оправдати затрати інвесторів і досягти результатів розширеного відтворення рекреаційних територій.

Крім того, територіальні громади, тобто” жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями” [4, Р.5] повинні управляти розробкою регіональних інвестиційних програм з виділенням регіонального замовлення [6, с.46], адже кому, як не їм знати проблеми регіону, структуру пріоритетів нагромадження капіталу і напрямки відтворення рекреаційних об'єктів.

Держава гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб, а коли вказані доходи перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, то держава вилучає цей надлишок до державного бюджету, відмічено в Законі України „Про самоврядування в Україні”. Звичайно, за такі кошти не здійснити новобудови в рекреаціях, та й навіть не відтворити існуючі санаторії чи курорти, враховуючи те, що великих доходів в короткий термін до бюджету, як від супермаркетів чи казино, від рекреаційних об'єктів не отримати. Разом з тим, державі слід мислити про стратегічні джерела поповнення доходної частини державного бюджету. Таким джерелом можуть стати рекреації, але, щоб отримати в завтра, слід інвестувати сьогодні. На наш погляд, держава повинна розробити цільові програми інвестування рекреацій і

профінансувати їх.

Нагромадження капіталу здійснюється шляхом його концентрації та централізації. Промислові і сільськогосподарські, рекреаційні підприємства, банки, котрі функціонують в регіоні, можуть концентрувати капітал шляхом перетворення частини отриманого прибутку у капітал і, тим самим, відтворювати як виробничі, так і невиробничі фонди. Капітал утворюється шляхом централізації, злиття підприємств в рамках об'єднань і може теж використовуватись на вказані цілі.

Акумулювати і використати на нагромадження капітал можуть промислові територіальні системи – промислові виробництва, котрі в процесі функціонування тісно взаємодіють з джерелами необхідних ресурсів, споживачами продукції, іншими об'єктами, причому не тільки на локальному та районному, а й на міжрайонному, національному, та транснаціональному рівнях.

При простому відтворенні промислова територіальна система повторює сама себе. А при розширеному – розширює розміри, сферу діяльності тощо. Феномен розширеного відтворення забезпечується орієнтацією капіталу на самозростання: як за обсягом та різноманітністю товарів, так і за швидкістю кругообігу капіталу. При цьому характер самозростання капіталу визначає зміни у відтворювальній структурі вказаних систем – співвідношенні між фондами заміщення, споживання і нагромадження [5, с.40].

Вагомий вклад у нагромадження капіталу на регіональному рівні, в курортно-рекреаційних територіях можуть внести кластери, що поєднують фірми та організації, пов'язані випуском кінцевої продукції і географічним положенням. Географічну близькість слід розглядати як сферу нагромадження капіталу, котрий дає можливість проводити науково-технічні дослідження, впроваджувати сучасні технології, модернізувати виробництво з метою виготовлення конкурентоспроможної продукції чи послуг.

В кластері взаємодіють виробничі та сервісні фірми, творці сучасних інноваційних технологій (університети, науково-дослідницькі інститути),

ринкові інститути, споживачі, що об'єднанні спільним процесом створення товару чи надання послуги. Головне в структурі кластера – це розповсюдження інновацій по всьому технологічному ланцюжку створення нової вартості і досягнення синергічного ефекту від взаємодії його суб'єктів.

Існує також проблема запровадження державного моніторингу курортно-рекреаційних ресурсів та територій з метою визначення їх потреб у інвестиціях та здійснення організованого фінансування і кредитування [3]. На наш погляд, слушною є пропозиція О.Веклич, Т.Яхеєвої про врахування в системі національних рахунків природного капіталу як базового компонента економічного розвитку України. Автори розрахували п'ять видів індексів природних капіталів для України: індекс природного капіталу лісових ресурсів, котрий на 2002 рік становив 16%, тобто у порівнянні з базовим 2002 роком було збережено і відтворено 16% середньорічної величини біорозмаїття, властивих лісовому господарству; індекс природного капіталу поверхневих водних ресурсів, котрий відповідно становив 33%; індекс природного капіталу природно-заповідних ресурсів, що є на рівні 0,54%; індекс природного капіталу сільського господарства – 55%; індекс природного капіталу мисливського господарства – 54% [1, с.79]. Разом з тим, на наш погляд, дослідникам проблем рекреаційних територій слід доповнити вказані індекси методичною розробкою і розрахунками індексу природного капіталу рекреацій, котрий показував би динаміку збереження та відтворення в порівнянні з базовим роком лікувальних водних, грязевих та інших бальнеологічних ресурсів шляхом впровадження новітніх технологій природокористування.

IV. Висновки. На регіональному рівні існують суб'єкти і джерела нагромадження капіталу, котрі слід задіяти для відтворення рекреаційних територій та розвитку як курортно-рекреаційних галузей, так і супутніх, доповнюючих, обслуговуючих виробництв рекреаційної індустрії шляхом модернізації існуючих та будівництва нових об'єктів, освоєння нових технологій надання медичних та оздоровчих послуг.

Список літератури

1. Веклич О., Яхєєва Т. Урахування природного капіталу як базового компонента економічного розвитку України // Економіка України.- 2004.- №12.
2. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій. - Донецьк, ІЕПД НАН України, ТОВ „Юго-Восток”, Лтд”, 2001.- 270с.
3. Гулич О. Чинники регулювання екологічно збалансованого розвитку курортно-оздоровчих територій // Економіка України.- 2005.- №5.
4. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” //Урядовий кур’єр.- 1997.- №107-108.
5. Захарченко В. Типи трансформаційних процесів у промислово-територіальних системах // Економіка України.- 2004.- №6.
6. Міщенко В.І., Щербань І.Б. Фінансові складові інноваційно-інвестиційної діяльності в регіоні //Актуальні проблеми економіки.- 2004.- №8.
7. Райзберг Б.А., Лозовский Л.И., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. - М.: Инфра, 1996. - 496 с.
8. Ягодка А., Диба М., Кондратюк С. Перекося регіональної економічної політики держави // Економіка України.- 2004.- №8.